

K. BENČEVIĆ
Ž. DOLENEC
T. CABUNAC

ISTRAŽIVANJA RAZVOJA PROIZVODNJE SVINJSKOG MESA RADI OBLIKOVANJA SAMOUPRAVNOG MODELA DRUŠTVENO ORGANIZIRANE PROIZVODNJE U SRH

U V O D

Proizvodnja svinjskog mesa, po količini i kakvoći, uvjetovana je krmnom osnovom na kojoj se razvija kao rezultat oplemenjivanja tih krmiva kroz svinju i tržišta mesa. Krmna osnova uvjetuje tip proizvodnje s izborom genetskog potencijala, a tržište koje to meso konzumira, stupnjem potrošnje, uvjetuje joj obim i vrijednost (cijenu).

Ovisnost proizvodnje svinjskog mesa u krmnoj osnovi i tržištu ne treba posebno dokazivati. Između ta dva suprotna pola djeluje, naročito nakon II svjetskog rata, na proizvodnju svinjskog mesa protekcionizam koji je prilagođava privrednim i ekonomskim mogućnostima zemlje. On je u privredno jakim zemljama otupio djelovanje ciklusa i odredio tip i obim proizvodnje. Radi toga kod ocjenjivanja uspješnosti proizvodnje svinjskog mesa u jednoj zemlji i preuzimanju tipa ili modela proizvodnje valja biti vrlo oprezan. Izabrati treba uvijek onakav tip proizvodnje koji ima osnova za reproduciranje u okviru zemlje.

Orijentacija i koncepcija proizvodnje

Radi toga ni obične analize veličina proizvodnje i stupnja potrošnje ne mogu pružiti pravu sliku o vrijednosti, reprodukcijskoj sposobnosti i ovisnosti svinjogojske proizvodnje. Očito je da se i kod nas o tome ne vodi dovoljno računa. Proizvodnja svinja za klanje je, na primjer, u Slavoniji i Baranji narasla za 3 puta unatrag 15 godina (1966—81), proizvodnja kukuruza nije imala takav trend dok je proizvodnja proteinskih krmiva i izvora potpuno nerazvijena i u začetku. Istovremeno i potrošnja svinjetine je u nas dosta brzo rasla. Potrošnja svinjetine u SFRJ nije rasla brzinom porasta proizvodnje svinjetine u Slavoniji i Baranji. Stalno je prisutno uvjerenje da tržište nije dovoljno snabdjeveno svinjetinom. To znači da proizvodnja drugdje nije tako intenzivno razvijala. Pitanje je kolike su stvarne potrebe tržišta i kolika je sposobnost primanja svinjskog mesa u njemu? O tome važnom i o mnogo čemu ovisnom podatku nemamo dovoljno znanstveno točnih i dugoročnih informacija ali i bez toga možemo tvrditi da sposobnost prijema svinjskog mesa na jugoslavenskom tržištu nije visoka i elastična.

Dr Krsto BENČEVIĆ, Poslovna zajednica za stočarstvo Osijek
Željko DOLENEC, dipl. inž., Poljoprivredni centar Hrvatske
Tomio CABUNAC, dipl. inž., Posl. zajednica za koop. odnose B. Manastir

Postoje istraživanja, prema kojima potrošači izdvajaju uvijek isti dio osobnog dohotka za meso. Ako je to zaista tako, onda se visoka potrošnja kod nas može svesti, u prosjeku, na činjenicu da su dohoci rasli brže nego cijene svinjetine što je povećalo potražnju svinjetine. To bi, uglavnom, moglo biti i točno.

Postojeća proizvodnja i potrošnja svinjskog mesa nema oslonac u osnovi poljoprivredne proizvodnje i u mnogim bitnim elementima ovisno je o uvozu (pasmine, proteini, aditivi, lijekovi). Radi toga ne može se reproducirati u postojećoj koncepciji unutar zemlje pa se koncepcija proizvodnje mora uskladiti sa unutarnjim mogućnostima zemlje.

Razvoj proizvodne osnove

U strukturi gospodarstava i načinu gospodarenja sa poljoprivrednim površinama nije se, unatrag 15 godina u nas, stanje popravilo. Nisu se bitno povećala društvena gospodarstva i individualna gospodarstva, jer ne mogu rasti, nemaju pravu dugoročnu orijentaciju. To naročito pogađa stočarsku proizvodnju koja ovisi o dugoročnim reprodukcijama osnovama. Selo je ostarilo, velike površine oranica se slabo obrađuju i gube plodnost. Nema prave osnove za korjenite izmjene u gospodarenju poljoprivrednim površinama.

Modeli organiziranja

Problem mesa i mlijeka se je unatrag 17 godina započeo rješavati ulaganjima u kooperacijske objekte i obrtnim sredstvima iz kredita. Taj način je uz metodu uslužnog tova doveo do sadašnjih teškoća. Kod povoljnog odnosa količine hrane i svinja u početku ta je metoda imala smisla i dovela je na tržište veće količine mesa. Promjenom odnosa količine kukuruza i svinja poremetili su se osnovni materijalni bilansi i oni su se morali kompenzirati uvozom. Bez uvoza hrane i mesa rasle su cijene, jer je kupovna moć potrošača bila povećana. Cijene su preusmjerile kretanja osnovnih materijala prema povoljnijem dohotku i još više su pokvarile bilanse jer povećanje cijena nije dalo veću proizvodnju kukuruza i proteina. U proizvodnji osnovnih krmiva javili su se limiti koji nisu tako lako rješivi. To su: nedostaci površina, bitna povećanja proizvodnje po jedinici i promjena u načinu gospodarenja. Uz to su porasli troškovi proizvodnje pa stvorene proizvodne cijene, tržišta i politika cijena ne priznaju.

Mogućnost za rješavanje problema ekonomične proizvodnje svinjskog mesa

Prava rješenja sada treba tražiti u bitnom povećanju krmne osnove za dalji razvoj proizvodnje svinjskog mesa s usklađenjem bilansa kukuruza i proteina. Proizvodnja svinjskog mesa ne može se kontinuirano podržavati

uvozom. Za to nema mogućnosti ni opravdanja pa je najvjerojatnije da će se do bitnije strukturne promjene sa povećanjem poljoprivredne osnove u prinosu i površinama morati smanjiti potrošnja mesa. To će uvjetovati previsoka proizvodna cijena mesa. Ostaje teško pitanje kako se može dovoljno brzo i efikasno riješiti osnovna i jeftina proizvodnja krmiva i uravnotežiti bilansi.

Zadatak studije

Ova studija ima zadatak da na osnovi podataka o dosadašnjem razvoju pripomogne sabiranju točnih zaključaka i mišljenja te donošenju pravih programskih odluka. U studiji ćemo zato iznijeti i analizirati elemente razvoja proizvodnje svinja u našem najjačem i perspektivno najviše usmjerenom području na proizvodnju svinjskoga mesa u Slavoniji i Baranji, unatrag 16 godina, 1966—1981. godine.

Izrada studije

Na temelju podataka koje smo sakupili iz istih izvora na jednaki način prikazat ćemo razvoj osnovnih faktora za razmatranje proizvodnje svinjskog mesa na primjeru Slavonije i Baranje, i to:

1. Razvoj isporuka tržišta svinja za klanje iz organizirane proizvodnje i otkupa u Slavoniji i Baranji u razdoblju 1965—1981. godine;
2. Razvoj ukupne proizvodnje kukuruza u Slavoniji i Baranji u razdoblju 1965—1981. godine;
3. Odnos količine proizvedenog kukuruza i isporučenih svinja iz Slavonije i Baranje u razdoblju 1966—1981. godine;
4. Razvoj prodajnih cijena kukuruza i svinja za klanje i omjer prosječnih, godišnjih cijena kukuruza i svinja u razdoblju 1966—1981. godine;
5. Razvoj strukture, veličine i vlasništva poljoprivrednog zemljišta u Slavoniji i Baranji u razdoblju 1965—1980. godine sa planom do 1985. godine;
6. Razvoj potrošnje svinjskoga mesa po stanovniku, godišnje u SFRJ u razdoblju 1965—1981. godine;

Navedene podatke ćemo prokomentirati i dotaći pitanja razvoja proizvodnje, potrošnje, proizvodnih i tržišnih odnosa i modela proizvodnje. O utvrđenim činjenicama sačinit ćemo zaključke.

Izrada zadatka:

Prikaz glavnih faktora proizvodnje svinjskog mesa u Slavoniji i Baranji unatrag 15 godina i mogućnosti njihovog razvoja.

1. RAZVOJ ISPORUKA SVINJA ZA KLANJE IZ ORGANIZIRANE
PROIZVODNJE I OTKUPA U SLAVONIJI I BARANJI U
RAZDOBLJU 1965—1981. GODINE

U uvodu studije dotakli smo složenost problema u stanju i razvoju proizvodnje svinjskog mesa u nas i iznijeli neke tvrdnje koje treba znanstveno dokazati. Slavonija i Baranja isporučuje tržištu u višegodišnjem prosjeku oko 45% svinja zaklanih u javnim klaonicama SRH i oko 15% svinja zaklanih u javnim klaonicama SFRJ. Radi toga proizvodnja svinjskoga mesa u Slavoniji i Baranji ima širi značaj i na nju djeluju elementi šireg tržišta pa se iz njenog razvoja može, manje više točno, zaključivati o stanju i razvoju.

Osim toga se u domaćinstvima, privatnoj i neregistriranoj razmjeni prometne i zakolje u Slavoniji i Baranji oko 250.000 različitih kategorija svinja (prosječno — godišnje).

Podaci se temelje na periodičnim i godišnjim izvještajima organizacija za proizvodnju i promet stoke u Slavoniji i Baranji a sakupljeni su i objavljeni u godišnjim izvještajima Poslovne zajednice za stočarstvo Osijek i Privredne komore Osijek.

Tabela 1 — Godišnje isporuke svinja za klanje iz Slavonije i Baranje putem društveno organizirane proizvodnje i prometa u razdoblju 1965—1981. g.

(u 000 kom.)

Godina	Društvena proizvodnja	Kooperacija i slobodni otkup	Ukupno
1965 .	119	177	296
1966.	96	106	203
1967.	106	118	224
1968.	150	90	240
1969.	135	90	235
1970.	148	225	374
1971.	151	353	505
1972.	125	319	445
1973.	130	281	361
1974.	154	323	477
1975.	159	298	457
1976.	158	320	478
1977.	160	405	565
1978.	184	512	696
1979.	182	461	643
1980 .	187	449	636
1981. procjena	202	505	707

U razdoblju 1960—1965. godine proizvodnja svinja za klanje pretežno se je zasnivala na križanim svinjama domaćih pasmina. Oblik odnosa u kooperaciji je bio ugovorni -kupoprodajni, takozvana kontrahaža, koji za proizvođače nije bilo stimulativan ni siguran. U istom razdoblju stvoren je model uslužnog tova (poslovne suradnje i sl.) pod uplivom klaonica koje nisu imale sirovine a već su postale razvijena poduzeća. Povećana je i potražnja i cijene hrane bile su povoljne. U Slavoniji i Baranji u tom razdoblju je stagnacija. Povod joj je bio neriješen odnos proizvodnje sa klaonicom. Radi toga je započela intenzivna proizvodnja svinja u zapadnim dijelovima SRH u aranžmanu klaonica. Tada je bilo moguće nabaviti razmjerno jeftini kukuruz i po vrlo povoljnim cijenama životinjske i biljne proteine. Tako se je razmahao način »uslužnog tova«.

2. RAZVOJ UKUPNE PROIZVODNJE KUKURUZA U SLAVONIJI I BARANJI U RAZDOBLJU 1965 — 1981. GODINE

Tabela 2 — Godišnja proizvodnja kukuruza u Slavoniji i Baranji u razdoblju 1965—1981. godine

(u 000 tona)

Godina	Društvena	Individualna	Ukupno
1965.	235	449	684
1966.	303	534	838
1967.	366	472	838
1968.	325	415	741
1969.	344	516	860
1970.	321	499	820
1971.	363	484	848
1972.	339	575	915
1973.	321	608	929
1974.	364	608	972
1975.	445	693	1138
1976.	339	616	958
1977.	394	746	1140
1978.	301	627	929
1979.	403	748	1152
1980.	366	666	1032
1981.	420	759	1179

Ukupna proizvodnja kukuruza do 1972. godine uglavnom stagnira, potom se povećava do 1975. godine, da bi u posljednjih 6 godina uz oscilacije ponovno stagnirala. Takova kretanja imaju odraz u razvoju količine svinja i cijena. Razlog takvog kretanja proizvodnje treba znanstveno utvrditi jer

imaju odlučno djelovanje na bilanse i pojavu poremetnji u lancu proizvodnje mesa. Trend razvoja proizvodnje kukuruza jednak je za društveni i privatni oblik proizvodnje a razlika u prinosima sve više se smanjuje.

3. ODNOS KOLIČINE ISPORUČENIH SVINJA TRŽIŠTU I KOLIČINE PROIZVEDENOG KUKURUZA IZ SLAVONIJE I BARANJE U RAZDOBLJU 1966—1981. GODINE

Da bi se dobio pravi odnos i ustanovio međusobni utjecaj proizvodnih svinja i kukuruza bilo bi ispravno poslužiti se »gospodarskim« godinama namjesto kalendarskim. Za takovu obradu nismo uspjeli izraditi zadovoljavajuću metodu. Zato smo se poslužili omjerom ukupno proizvedenog kukuruza prethodne godine i količine proizvedenih svinja tim kukuruzom u tekućoj godini. Dijelili smo tone kukuruza prethodne godine sa komadima svinja tekuće godine. Omjeri u tonama su u tabeli 3.

Tabela 3

Godina	1966.	1967.	1968.	1969.	1970.	1971.	1972.	1973.
t/kom.	3,36	3,73	3,49	3,14	2,30	1,62	1,90	2,53
Godina	1974.	1975.	1976.	1977.	1978.	1979.	1980.	1981.
t/kom.	1,94	2,12	2,37	1,69	1,63	1,44	1,81	1,65

Međusobni utjecaj omjera na količine svinja, a naročito cijene sigurno postoji, ali se ne podudara u jednostavnoj uporedbi. Osim »gospodarske« godine na posljedice primjenom omjera (bilansa) djeluje još niz faktora koje nije bilo moguće uzeti u obzir objektivnim mjerilima. Općeniti omjer ispod 2 tone proizvodnje kukuruza prethodne godine po isporučenoj svinji zaustavlja rast broj isporučenih svinja u određenom roku i razdoblju u Slavoniji i Baranji. Tako je bilo do 1976. godine otkada niži omjer kukuruz: svinje ne zaustavlja više proizvodnju jer se hrana preusmjerava u svinje.

4. RAZVOJ PRODAJNIH CIJENA KUKURUZA I SVINJA ZA KLANJE I NJIHOV OMJER U RAZDOBLJU 1966—1981. g.

Cijene koje iznosimo su najčešće cijene u sjeverozapadnom dijelu jugoslavenskog tržišta, one su registrirane iz računa a uzete su cijene društveno proizvedenih svinja. Svinje iz otkupa i kooperacije imale su nižu cijenu (30—40 para do 1970. godine i postepeno do 2 dinara i više u 1981. godini), a to smo registrirali u donjem redu, tabele 4.

Tabela 4 — Pregled razvoja prodajnih cijena svinja za klanje i prodajnih cijena kukuruza u razdoblju 1966.—1981. godine, po mjesecima, sa prikazom godišnjih prosječnih cijena i odnosom prosječnih cijena kukuruza i živih svinja

Mjesec	G o d i n a															
	1966.	1967.	1968.	1969.	1970.	1971.	1972.	1973.	1974.	1975.	1976.	1977.	1978.	1979.	1980.	1981.
	gub.															
Siječanj	500	670	510	580	790	820	890	1300	1590	1520	1860	2300	2260	2600	3500	54,50
Veljača	530	670	510	590	810	810	905	1300	1560	1520	1900	2320	2255	2720	3650	57,00
Ožujak	550	670	510	590	820	790	900	1350	1600	1510	1920	2270	2265	2750	3700	62,00
Travanj	570	650	510	620	790	780	900	1350	1500	1530	1920	2200	2250	2750	3700	62,00
Svibanj	570	620	520	630	770	770	900	1400	1480	1630	1920	2200	2225	2750	3720	62,50
Lipanj	580	575	520	630	730	820	900	1450	1450	1750	2000	2200	2210	2780	3850	62,50
Srpanj	580	575	530	670	740	820	960	1500	1450	1750	2100	2200	2270	2900	3900	63,00
Kolovoz	620	550	530	700	780	820	1010	1600	1450	1780	2200	2200	2390	3050	4300	63,50
Rujan	650	560	530	740	790	850	1030	1650	1530	1850	2230	2200	2485	3200	4600	65,00
Listopad	680	550	540	770	790	890	1080	1700	1530	1820	2250	2200	2495	3350	4900	67,00
Studeni	680	520	560	780	810	870	1140	1700	1540	1820	2280	2280	2595	3450	5200	69,50
Prosinac	670	520	560	790	800	860	1150	1700	1540	1830	2320	2270	2600	3500	5400	73,50
dif. druš/ /kop.	φ590	φ594	φ527	φ674	φ785	φ825	φ984	φ1500	φ1510	φ1688	φ2075	φ2285	φ2538	φ2983	φ4201	6350
Umanjiti za prase-koop.	20	30	40	40	50	50	50	60	70	80	80	80	100	150	200	200

NAPOMENA — cijene koje su prikazane odnose se na najčešće povoljne cijene po mjesecima za svinje iz društvene proizvodnje u širem području SRH. Za svinje iz kooperacije i slobodnog otkupa treba umanjiti za iznos prikazan u zadnjoj stavci.

Kukuruz — st/din/kg zrna

Mjesec	1966.	1967.	1968.	1969.	1970.	1971.	1972.	1973.	1974.	1975.	1976.	1977.	1978.	1979.	1980.	1981.
Siječanj	55	53	—	68	70	122	124	110	150	275	238	225	255	480	470	7,35
Veljača	68	65	—	68	73	123	128	110	155	285	239	235	295	510	475	8,20
Ožujak	70	65	—	70	73	124	132	110	160	275	235	235	320	580	475	8,75
Travanj	78	65	—	72	73	117	130	108	165	265	220	230	325	620	465	9,10
Svibanj	81	70	φ69,1	70	75	120	130	108	175	260	212	230	330	610	460	9,25
Lipanj	80	75	—	72	77	128	135	105	180	270	220	235	335	570	520	10,00
Srpanj	79	80	—	72	87	143	130	105	200	280	227	235	395	540	560	11,00
Kolovoz	76	80	—	72	88	152	125	105	230	285	238	240	400	490	570	11,00
Rujan	73	70	—	70	88	160	115	105	220	260	227	235	415	450	580	11,00
Listopad	70	67	—	68	85	118	108	105	190	230	230	205	420	440	590	11,00
Studeni	55	65	—	66	100	118	106	120	230	235	225	210	435	440	620	11,00
Prosinac	60	65	—	64	110	117	106	130	260	238	222	220	460	460	700	11,50
Prosječna cijena	φ68,7	φ69,1	φ69,1	φ69,1	φ83,2	φ128,5	φ122,3	φ201,7	φ192,9	φ263,1	φ227,2	φ227,9	φ364,5	φ515,8	φ540,4	φ992,9
Kukuruz:	8,5	8,5	7,6	9,7	9,4	6,4	8,0	7,4	7,8	6,4	9,1	9,1	6,4	5,7	7,4	
svinje																

Prosječne cijene izračunate su matematičkim prosjekom svih cijena u tovu goveda — po mjesecima. To je približno točno jer do potpune točnosti trebalo je uzeti u obzir i količine što ovaj puta nismo mogli. Radi toga je i omjer, omjer matematičkih prosječnih cijena. Kod omjera igra također ulogu način obračuna godine. Točnije bi bilo uzeti omjere po gospodarskim godinama — od završetka do završetka žetve, nego što je kalendarska godina koju smo mi obračunali.

5. PREGLED RAZVOJA STRUKTURE, VELIČINE I VLASNIŠTVA POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA U SLAVONIJI I BARANJI U RAZDOBLJU 1965—1980. SA PLANOM DO 1985. GODINE

Sva proizvodnja hrane temelji se na veličini, strukturi i stupnju razvoja osnovnih poljoprivrednih površina pa i proizvodnju svinjskog mesa treba početi razmatrati i rješavati od osnovne proizvodnje krmiva svih vrsta. Mi smo u tabeli 5. prikazali razvoj organiziranih i neorganiziranih zemljišnih površina za poljoprivrednu proizvodnju u Slavoniji i Baranji.

Minimalne promjene u strukturi vlasništva bez povećanja organiziranih površina kako se vidi u tabelama, ne garantiraju povećanje krmne osnove. Sama promjena strukture vlasništva nije sigurna garancija za povećanje osnovne proizvodnje krmiva, jer je, naročito u posljednje vrijeme, prosječan prinos na individualnom vlasništvu gotovo dostigao razinu društvenog vlasništva a negdje se posve izjednačio.

Gledajući tako na činjenice koje su neoborive, jedini izlaz iz postojećeg stanja je povećanje prinosa i intenziviranje proizvodnje. To se može postići proizvodnjom mesa i mlijeka u sistemu recikliranja.

Povećanje površina namijenjenih za svinje i drugu stočarsku proizvodnju nije moguće u Slavoniji i Baranji, jer već sada postoji manjak površina za neke važne industrijske kulture, među kojima i za soju.

Tabela 5. a) prikazali smo više radi potpunosti podataka. S tim površinama bi se moglo koristiti za meso i mlijeko tek uz velika ulaganja. Ona, međutim, nisu ušla u sadašnji srednjoročni plan razvoja. Kao što je vidljivo iz tabele 5., obradive površine u Slavoniji i Baranji se smanjuju dosta zabrinjavajućom brzinom. To je najvažnija činjenica koja utječe na proizvodnju jer prinosi po jedinici površine se ne povećavaju i ne razlikuju više toliko mnogo u društvenom sektoru da bi u tome bilo jedino rješenje.

Zemljišne rezerve postoje u neorganiziranim površinama i privođenju kulturi neplodnog zemljišta.

Povećanje proizvodnje na obradivim površinama i zaustavljanje njihovog usitnjavanja jedina su realna osnova za razvoj i povećanje stočarske proizvodnje.

6. RAZVOJ POTROŠNJE SVINJSKOG MESA PO STANOVNIKU SFRJ, GODIŠNJE U RAZDOBLJU 1965—1980. GODINE

Kod utvrđivanja razine potrošnje svinjetine po stanovniku podaci nisu nigdje precizno i na isti način ustanovljeni. Glavna osnova za utvrđivanje potrošnje svinjetine u nas je proizvodnja svinjetine u zemlji a manja potrošnja i tendencija potrošnje iako je potrošnja bila dosada veliki stimulans razvoja proizvodnje.

Tabela 5 — Pregled kretanja razvoja poljoprivrednih površina po vrsti, količini i vlasništvu u razdoblju 1965—1980. g i plan 1985. g. u ha — proizvodno-organizirano zemljište

Vrste tla Vlasništvo	Oranice i vrtovi		voćnjaci		vinogradi		livade		obrađive površine u ha		
	društ.	privat.	društ.	privat.	društ.	privat.	društ.	privat.	društ.	privat.	
1965.	193.172	373.692	1.587	6.973	1.458	9.395	12.410	46.317	208.025	436.377	645.004
1970.	214.869	353.704	1.407	7.543	1.698	8.516	9.494	35.688	227.468	405.451	632.919
1975.	220.695	330.660	1.606	7.839	1.995	7.417	9.846	31.179	234.142	377.095	611.237
1980.	228.601	314.171	1.757	8.108	2.999	6.018	9.157	29.349	242.574	357.646	600.220
1985.	272.587	294.822	6.427	8.100	4.628	5.518	20.140	289.142	328.580	617.722	

Vrsta tla Vlasništvo	pašnjaci		Ribnjaci		Trstici i bare		ostale poljoprivredne površine u ha	
	društ.	privat.	društ.	privat.	društ.	privat.	Poljopriv. društ.	zemljište privat.
1975.	21.116	6.876	5.161	6	4.960	434	265.379	384.401
1980.	24.771	7.057	5.817		6.883	597	280.045	365.306
1985.	15.770	6.100	7.632	6	4.800	590	317.344	335.276

Vrsta tla Vlasništvo	Šumsko tlo		Neplodno tlo		Sveukupne površine				
	društ.	privat.	društ.	privat.	društ.	privat.			
1975.	24.548	14.299	10.897	13.141	300.824	411.841			
1980.	26.516	14.889	11.513	13.603	318.074	393.798			
1985.	26.166	14.889	11.513	13.603	355.023	363.768			
							712.665	711.872	718.791

Tabela 5a) Pregled proizvodno neorganiziranih i ukupnih površina u Slavoniji i Baranji

	Neorganizirane 1980.	Ukupne površine 1980.
Oranice i vrtovi	2.438	545.270
Voćnjaci		9.865
Vinogradi		9.022
Livade	716	39.222
Obradive površine	3.154	603.374
Pašnjaci	28.803	60.631
Ribnjaci	1.186	7.009
Trstici i bare	1.396	8.876
Poljoprivredno zemljište	34.539	679.890
Šumsko tlo	228.417	269.882
Neplodno tlo	68.830	93.946
Ukupno	331.786	1.043.658

Službena statistika služi se jedinicom guljene svinjske polutke kao jedinicom svinjskoga mesa a odvaja masna tkiva i iznutrice. Mi smo kao jedinicu uzeli potrošnju svinjskog mesa i masti po stanovniku iz statističkog godišnjaka SFRJ.

Tabela 6 — Pregled razvoja potrošnje svinjetine po stanovniku SFRJ u kg svinjske polutke s mesnim tkivom u razdoblju 1965—1981. godine

Godina	KG I statistika	Godina	KG I statistika
1965.	33,8	1973.	35,5
1966.	30,0	1974.	37,2
1967.	31,4	1975.	42,8
1968.	31,2	1976.	39,7
1969.	31,4	1977.	41,0
1970.	37,1	1978.	43,4
1971.	37,1	1979.	44,0
1972.	36,7	1980.	nema pod.
		1981.	

Za ocjenu razvoja razine proizvodnje svinja u području Slavonije i Baranje u odnosu na potrošnju svinjetine u SFRJ zanimljiv je odnos isporučениh svinja tržištu iz Slavonije i Baranje po 1 kg potrošnje svinjetine. To određuje značaj regije u opskrbi tržišta SFRJ i osnovu za planiranje razvoja proizvodnje.

Tabela 7 — Broj isporučenih svinja u kom/godišnje u Slavoniji i Baranji (bez privatnog klanja) po 1 kg potrošnje svinjetine po stanovniku SFRJ

Godina	kom/kg	godina	kom/kg
1965.	8.757	1974.	12.822
1966.	6.766	1975.	10.677
1967.	7.133	1976.	12.040
1968.	7.453	1977.	13.780
1969.	7.484	1978.	16.003
1970.	10.088	1979.	14.613
1971.	13.611	1980.	17.189
1972.	12.125	1981.	17.414
1973.	10.169	—	—

Iz tabele 7. može se pretpostaviti da se proizvodnja svinja za tržište u Slavoniji i Baranji razvijala brže nego u ostalim regijama i da je značaj te proizvodnje u razmjerima SFRJ znatno povećan.

Razmatranje podataka sa prijedlogom daljnjeg razvoja

Iz razvoja činilaca koje smo prikazali, a važni su za proizvodnju svinjskog mesa može se ustanoviti:

Proizvodnja i isporuke svinja za tržište u razdoblju 1965—1981. godine je uz manja kolebanja u razdobljima od 4—5 godina vrlo intenzivno rasla. Taj porast bio je znatno veći od porasta proizvodnje kukuruza u istom razdoblju. Ta je pojava dovela do preraspodjele u upotrebi kukuruza usmjerenjem u svinje jer je bitno sužen omjer proizvedenog kukuruza prema svinjama. Iz toga i iz razvoja peradarstva slijedi nagli porast cijene kukuruza. Taj pritisak na kukuruz sve se više povećava.

Unatoč pogoršanju omjera kukuruza i proizvedenih svinja u Slavoniji i Baranji, te sužavanju omjera cijene kukuruza i svinjetine u posljednje 4 godine (1979—81) nije došlo do većeg pada isporuke svinja jer je stvoreni disparitet cijena preuzela klaonička industrija, a ukupni broj proizvedenih svinja u SFRJ je opadao pa je ukupna jugoslavenska potreba za kukuruzom za svinjsko meso ostala jednaka.

Radi toga ovisnost razvoja količine svinja o količinama i cijeni kukuruza izgubila je izgled klasične ciklične pojava sa padom broja svinja, koju bi trebalo očekivati obzirom na cijenu kukuruza. Uz disparitet cijena koji je preuzela klaonička industrija sadašnju razinu isporuka svinja za tržište podržala je i proizvodnja kukuruza koja nije imala velike padove čak od 1973—74. g. a snabdijevanje proteinskim krmivom bilo je kako-tako riješeno. Obzirom na proizvedeni kukuruz ni u 1982. godini ne bi trebalo

očekivati pad proizvodnje svinja ako ga ne izazove kriza proizvodnje uslijed nedostatka proteinskih krmiva i prebacivanje gubitaka sa klaonica na stočarstvo, jer cijena kukuruza raste brže od cijene svinja.

Bilans poljoprivrednog zemljišta je iz godine u godinu sve lošiji. Time se sužava i osnova za proizvodnju hrane. Obzirom na to da je deficit u industrijskim biljkama već kroničan (repa, uljarice), da stalno preči nedostatak krušnih žitarica osnova za kukuruz i proteinska krmiva za stoku neće se moći proširiti u ovom srednjoročnom planu. Zato treba misliti prije svega na sekundarne izvore hrane i recikliranje, da se održi razina sadašnje proizvodnje mesa i mlijeka. Mlijeko i goveđe meso mogli bi se sa ovčarstvom pomoći u ekstenzivnom pravcu da se oslobode površine za meso svinja i peradi jer je kroz njih pretvorba krmiva višekratno ekonomičnija.

Potrošnja svinjetine po stanovniku SFRJ u razmatranom razdoblju je kontinuirano rasla do 1978. g. uključivo u 1978. na dalje nastale su neke promjene širega značenja, za standard i privređivanje i proizvodnju mesa pa su otada proizvodnja i potrošnja ušle u razdoblje stagnacije sa tendencijom snižavanja.

Proizvodnja svinja za tržište u Slavoniji i Baranji se je poslije 1969. g. stalno intenzivno povećavala, razmjerno brže nego u drugim područjima SFRJ i rast broja isporučeni svinja po 1 kg potrošnje svinjetine u SFRJ to dobro pokazuje.

»Modeli« proizvodnje svinjetine i njihova funkcija

»Model« je široki pojam koji je uvjetovan nizom činilaca koji direktno ili indirektno djeluju na njegovo formiranje.

Naš se model proizvodnje svinjetine razvijao pod utjecajem:

- načina gospodarenja u poljoprivrednoj proizvodnji
- privrednog uređenja
- proizvodnje kukuruza
- potrošnje mesa
- načina financiranja proizvodnje
- tendencije lakog uvoza, tuđih ideja i repromaterijala
- neriješene koncepcije razvoja gospodarenja u pravcu proizvodnje mesa u privatnom i društvenom vlasništvu
- nerazvijene proizvodne osnove u slabom učinku kod usitnjenih i svaštarskih gospodarstava
- i drugih subjektivnih i objektivnih činilaca.

Do postojećeg modela proizvodnje svinjskog mesa prolazila je kroz više etapa razvoja. Mi smo u uvjetima socijalističkog privrednog sistema koji je bitno izmijenio strukturu poljoprivrednih gospodarstava prihvatili orga-

nizacijsko-tehnološka rješenja razvijenih industrijskih zemalja zapada. Nakon prvih koraka razvilo se je mišljenje da je rješenje u stvaranju velikih proizvodnih jedinica. Kako se problem sada razvija trebalo bi biti jasno, a to je trebalo biti i ranije, da rješenje ne leži u skupim zgradama mamutskih farmi već u rješenju osnova za razvoj proizvodnje, prije svega, dovoljno kvalitetne hrane za svinje. Mi još nismo uspjeli doći do osnovnog modela proizvodnje koji bi u određenoj veličini mogli reproducirati bez uvoza. No uvozilo se lako, uvozili su svi i gradili kapacitete pa se i proizvodnja mesa našla u istom problemu kao prerađivačka industrija sa poznatim posljedicama.

Radi toga prvi uvjet za novi model je da se mora sam reproducirati bez uvoza (pasmina, hrane, proteina, lijekova, vitamina, oligominerala, aditiva).

Očito je da je naša organizacijsko-proizvodna šablona proizvodnje svinja (modela i sistema tu nema) koju prakticiramo bez kritičke proizvodno-ekonomske i šire socio-ekonomske analize već više od 15 godina iscrpljena, demodirana, skupa i štetna. To nije tehnološki problem i neće se tehnološki riješiti, iako se poboljšanjem tehnologije taj problem odgađa. To je problem principa osnovne koncepcije rada i razvoja, a radi se o principu »uslužne« proizvodnje i tova. Mi smo se u početku rada u kooperaciji (1963—1965.) deklarirali protiv svaštarenja, za efikasne i kvalitetne specijaliste u proizvodnji mesa, dovoljno velike da im stvarni dohodak omogućava život na razini KV radnika u industriji i zadržava radnika-seljaka u gospodarstvu. Taj model nismo, osim iznimno, mogli ostvariti jer je jasno da se ispod oko 30 ha obradive površine ne može ekonomično gospodariti u proizvodnji mlijeka i mesa na tlu prosječnog boniteta. Manja gospodarstva u svijetu se gase a preživljavaju ona koja imaju perspektivu okrupnjavanja i intenziviranja. To su sve već dugo poznate činjenice i one se neće i ne mogu u suštini izmijeniti. Mi još nismo odgovorili na pitanje koji su optimumi veličina i strukture programa mesa u društvenom i privatnom sektoru.

Kada to nismo uspjeli, počeli smo davati kredite za objekte, stoku i hranu i stvorili uslužnog proizvođača u nizu varijanti. To je povećalo količine svinja i peradi na tržištu i stvorilo privid povoljnog rješenja, proizvodnje mesa. Sada je taj privid nestao, jer nije došlo do povećanja i pojeftinjenja osnovne proizvodnje. Modeli ili princip je postao preskup za domaćeg potrošača i izvoz. Što se je u biti događalo? Pokrenuti kreditima narasli su objekti za tov stoke. Garantirani dohodak i obrtni krediti doveli su im repromaterijal. Sav prihod iz te proizvodnje prelijevao se je u potrošnju i poticao kupnju potrošnih i trajnih dobara. Seljak je zapuštao vlastitu zemlju. Bez povećanja garantiranih prihoda i kredita taj princip nestaje a proizvodnja se smanjuje na najpotrebniju razinu. Tako prelijevanje dohotka u potrošnju direktno potiče inflaciju a za reprodukciju iz te proizvodnje ne izdvajaju se sredstva već se dalje zadužuje, a otplatu premješta na klaonice i na potrošače. To je zatvoreni krug koji vodi u gubitke. Promjene modela u načinu rada moraju stoga biti suštinske i sveobuhvatne. Naročito je to potrebno u SRH gdje smo i započeli sa tim prin-

cipom. U Vojvodini je već došlo do nešto modificiranog usmjerenja koji se stvaraju u zajednici društvenih i privatnih gospodarstava. Upoznali smo ih kao RO »Reprocjelina mesa«. Trebalo bi ih detaljnije analizirati jer putem njih je zaustavljeno divljanje cijena kukuruza i riješen problem fazne raspodjele u proizvodnji mesa u Vojvodini. Proizvodnju svinjskog mesa treba pojednostaviti i osloboditi ovisnosti od uvoza ako želimo u njoj osigurati dohodak. Čuvati se treba šablona koje svu odgovornost prebacuju na društvo i potrošača a hrabrije rješavati bitne ekonomske činjenice. Ne treba robovati jednoj šablona podjele na državnu i privatnu proizvodnju već ekonomski riješiti najbolji razvojni model. Zato u ovome času ne možemo govoriti o modelu koji predstavlja neko povoljno rješenje, nego moramo temeljito preispitati osnovne postavke na kojima želimo formirati modele.

Glavni nedostaci sadašnjeg odnosa su:

- Potreba velikog udjela bankarskih i drugih sredstava izvan proizvodnje da se proizvodnja pokrene,
- Visoki troškovi proizvodnje radi toga što se repromaterijali (hrana, prase i drugo) nabavljaju pod uvjetima slobodnog tržišta,
- Rad na principu priznavanja i građenja troškova sa mnogo posrednika do kupca,
- Izazivanje porasta cijena repromaterijala na tržištu,
- Nesposobnost reprodukcije i prelijevanje ostvarenog dohotka u potrošnju,
- Povlačenjem kreditnih sredstava ta proizvodnja prestaje jer se sama ne može reproducirati.

Ostale nuspojave: pojava poduzetnika koji djeluju u svim fazama od korištenja zemlje, iznad maksimuma, preprodaja vlastitog skupljeg kukuruza, a uzimaju u tovu i hrane prasade po garantiranim cijenama. Ti poduzetnici djeluju bez kontrole i ograničenja s društvenim sredstvima, te ostvaruju zarade velikog stila i razmjera. Zato se ne može više graditi model budućeg razvoja na principima uslužnog tova.

Mogućnost rješenja kontinuirane, kvalitetne i ekonomične proizvodnje svinjskog mesa u nas otežana je time što najveći dio proizvođača — poljoprivrednika nema proizvodnu osnovu za jednu takovu proizvodnju koja bi mu omogućila dugoročno siguran život. Radi toga oni ni ne žele da se u proizvodnji zadrže. Na takvoj osnovi ne može se postići trajno i ekonomično udruživanje. Zato je organizirana proizvodnja preskupa i gubi kontinuirani tok i smisao bez ekonomične proizvodnje osnovnih krmiva.

ZAKLJUČAK

Iz prikazanog razvoja proizvodnje svinjskog mesa, unatrag 15 godina u Slavoniji i Baranji, postojećeg stanja i dosadašnjih iskustava, očito je da se mora pronaći novi model za ekonomičnije rješenje gospodarenja u proizvodnji mesa počevši od osnovne proizvodnje stočne hrane. Novo rješenje traži i nove poglede na uzrečicu »Zemlja onome tko ju obrađuje« u skladu sa suvremenijim socijalističkim principima.

Za budućnost nužne su nove definicije koncepta socijalističke proizvodnje hrane, jer se u postojećem proizvodnja hrane ne može ekonomski optimirati i razvijati.

Novi model socijalističke proizvodnje morao bi: »Na određenoj obradivoj površini, određenom proizvodnjom krmiva, proizvesti određenu količinu i kvalitetu mesa i drugih proizvoda po određenoj cijeni. U skladu sa bilansima zemlje garantirane cijene morale bi osigurati takav prosječni prihod za prosječnu proizvodnju od koje može živjeti s tako određenim elementima optimirani broj ljudi«.

P. BOSNIĆ, M. JANEŠ

STANJE I PROBLEMI U PROVEDBI UZGOJNO SELEKCIJSKIH MJERA RADI UNAPREĐENJA SVINJOGOJSTVA NA INDIVIDUALNOM SEKTORU

U okviru mjera koje se poduzimaju radi unapređivanja svinjogojske proizvodnje u cjelini su i poslovi i zadaci na provedbi uzgoja i selekcije svinja. Genetski potencijal proizvodnosti grla limitira svinjogojsku proizvodnju ne samo u naturalnim proizvodnim obilježjima već i u ekonomici proizvodnje, stoga se ne može ulaziti u razvoj pojedinih grana stočarstva bez prethodno definiranog i razrađenog programa uzgoja i selekcije.

Na nivou Republike prihvaćen je i provodi se Program gojdbene izgradnje svinja. U ovakvom postojećem obliku možemo ga smatrati prihvatljivim i za njegove nosioce provedivim u proizvodnji na poslovima koji se odnose na planske programe križanja, programe uzgoja u čistoj krvi određenih pasmina svinja, plansku proizvodnju rasplodnog materijala kao i za testiranje proizvodnosti muških i ženskih kvalitetnih rasplodnih grla. U toku će se primjene određeni postupci dopunjavati koji se odnose na uzgoj i selekciju svinja, a u skladu sa najnovijim stručnim i naučnim saznanjima, te prema nekim od posebnih zahtjeva u preradi i tehnologiji mesnih industrija i radi lakšeg plasmana prerađevina od svinjskog mesa na inozemna tržišta.

Pretežan nosilac zadataka i poslova na selekciji svinja mora biti društveni sektor proizvodnje, a koji bi materijalno i kadrovski trebao biti osposobljen da bude nosilac razvoja svinjogojstva. Međutim, u sadašnjoj fazi razvoja i organiziranosti svinjogojstva društveni sektor nije u mogućnosti da u cijelosti zadovolji potrebe u odnosu na proizvodnju kvalitetnih testiranih rasplodnih nerastova i planski proizvedenih čistokrvnih ili križanih nazimica. Osim toga društvene farme zbog malih proizvodnih kapaciteta i malog broja krmača u proizvodnji ne javljaju se na tržištu kao robni proizvođač prasadi, već prasad proizvodi isključivo za vlastite potrebe na tovu svinja. Kako društveni sektor nema dovoljan broj krmača, u provođenje uzgojno selekcijskih mjera treba uključiti i individualni sektor. Nosioci provođenja uzgojno selekcijskih mjera trebaju biti organizirani proizvođači sa većim bojem krmača.

Na taj način proizveli bi određeni broj nerastića i nazimica sa poznatim porijeklom, a koji bi po proizvodnim svojstvima bile bolje od postojećih grla na individualnom sektoru.

Postojeće stanje u svinjogojstvu SR Hrvatske koje se odnosi na reproduktivnu proizvodnju ne zadovoljava i to u odnosu na broj rasplodnih grla

Mr Petar BOSNIĆ, dipl. inž., Republički komitet za poljoprivredu i šumarstvo
Marijan JANEŠ, dipl. inž., Poljoprivredni centar Hrvatske Zagreb